

Yayın Geliş Tarihi/Submission Date 02.06.2017

Yayına Kabul Tarihi/Acceptance Date 13.12.2017

Songül SALLAN GÜL* -Büşra ÖZEN**
Özlem KAHYA***

Morçatı ve Şefkat-Der Örneğinde Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Sivil Toplumun Rolü****

The Role of Civil Society in Combating Violence Against Women in the Examples of Mor Çatı and Şefkat-Der

ÖZET

Türkiye’de 1980’lerde sivil toplum alanında örgütlenen feministler, kadına yönelik şiddeti, özel alanı ve aile içi şiddeti tartışmaya açmışlardır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde ortaya çıkan kadına yönelik şiddetin suç sayılmasının yanında, koruyucu ve önleyici çalışmalara öncülük etmişlerdir. 1990’lı yıllarda geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini benimseyen ve inanç temelinde kamusal alanda kadınların yer alışlarını artırmaya çalışan İslamcı “kadıncı” ve muhafazakâr örgütler de bu sürece dâhil olmuşlardır. Bu çalışmada sivil toplumda kadınların örgütlenme süreçleri ele alınmakta, kadına yönelik şiddetle mücadele veren, farklı değerleri ve örgütlenme dinamikleri olan iki sivil toplum kuruluşu karşılaştırılmaktadır. İlki, feminist ilkeler temelinde örgütlenen Mor Çatı; kadın dayanışmasını, yatay örgütlenmeyi ve kadınlar adına politika üretmeyi esas almaktadır. Geleneksel cinsiyet rollerinin yol açtığı toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri temelinde kadına yönelik şiddeti ele almakta ve cinsiyet ayrımcılığını önlemeye yönelik çalışmalar yürütmektedir. Kadınları güçlendirerek, şiddetle mücadelenin olanaklılığına dikkat çekmektedir. İkincisi muhafazakâr bir sivil toplum kuruluşu olan Şefkat-Der’dir. Kadına yönelik şiddetin kaynağını saldırgan erkeklik rolüne ve biyolojik ebeveynliğe dayandırmaktadır. Dernek, geleneksel kadın rollerindeki çözülmeye yönelik kaygıyı gidermeyi amaçlarken, erkek şiddetine karşı diğer şiddet araçlarına sahip olmak dâhil, koruyucu ataerkilliğin/korumacı cinsiyetçiliğin tüm biçimlerini savunmaktadır. Nitel araştırma yöntemiyle yapılan bu çalışmada, derinlemesine görüşme tekniği kullanılmış, Mart 2015-Mayıs 2015 tarihleri arasında her dernekten 7 kişi olmak üzere 14 kişiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulguları kategorik içerik analizi tekniğiyle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum, Kadına Yönelik Şiddet, Ataerki, Mor Çatı, Şefkat-Der.

* Yazışılan Yazar/Correspondence Author Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü. songulsallanguel@yahoo.com

** Yazar/Author, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Mezunlu. İstanbul Sultangazi Sosyal Hizmetler Merkezi, Sosyolog. busraozen@gmail.com

*** Yazar/Author Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü. ozlemkahya@sdu.edu.tr

**** Bu çalışma Prof. Dr. Songül Sallan Gül’ün danışmanlığında tamamlanan Büşra Özen’in “Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Mor Çatı ve Şefkat-Der Örneği” adlı Yüksek Lisans tez çalışmasından üretilmiştir. Çalışmanın veri analizi kısmında Özlem Kahya’dan destek alınmıştır.

ABSTRACT

Feminists who were organized in the field of non-government organizations in 1980s came up gender based violence, private sphere and domestic violence for discussion in Turkey. They pioneered to start protective and preventive efforts as well as to accept violence against women emerging from the base of gender inequality a form of crime. In 1990s Islamist “womanist” and conservative organizations adopting traditional gender roles and trying to increase the women participation in public sphere within the basics of belief also participated in the process. In this study women’s organization processes of non-governmental organizations on behalf of women are dealt with and two non-governmental organizations fighting violence against women and having different values and organization dynamics are compared. The first one Mor Çatı organized on the basis of feminist principles essentially gives importance on horizontal organization and production of politics on behalf of women. It deals with violence against women on the basis of gender inequality rooted from traditional gender roles and runs works to prevent gender discrimination. It also attracts attention to the possibility of violence against women as the women are empowered. Second one, Şefkat-Der is a conservative non-governmental organization. Şefkat-Der predicates the grounds of violence against women on relative and masculine roles that are the basics of patriarchy, that is biological parenthood. As the association aims to remove the concern towards deconstruction of traditional women roles, it defends all forms of preventive patriarchy/protectionist sexism including to have other violence means against men violence. In the study having been done with qualitative research method, in-depth interview technique has been used and total 14 people (7 from each institution) have been interviewed between March, 2015 and May, 2015. Research data has been evaluated with categorical content analysis technique.

Keywords: Civil Society, Patriarchy, Domestic Violence against Women, Mor Çatı Shelter Foundation, Şefkat-Der.

Giriş

1960’lı yıllardan itibaren dünya kamuoyunun gündeminde olan ve kadın kuruluşlarının öncülüğünde yürütülen kadına yönelik şiddetle mücadele çalışmaları, 1980’li yıllarda uluslararası düzleme taşınmıştır. 1979 yılında Birleşmiş Milletler nezdinde “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi” (CEDAW) kabul edilmiş, ardından 1980 yılında Kopenhag’da kadına yönelik ayrımcılığın önlenmesi temasında Dünya Kadın Konferansı toplanmıştır. İkinci konferansta ise, bir eylem programı oluşturulmuştur. Konunun Türkiye’ye yansımaları, toplumsal ve politik gündeme taşınması ise 1980’lerle birlikte olmuş, gelişen kadın hareketi, aile içinde, özel alanda kadının konumunu sorgulamıştır. 1983 yılından itibaren, apolitik darbe sonrası sivilleşme sürecinde AB yaklaşımı, Türkiye’deki demokrasinin gelişmesine katkı sağlayacağı düşüncesiyle kadınların da, sivil toplumda örgütlenmelerini desteklemiştir (Çayır, 2000; Aslan Akman, 2012). Türkiye, Kopenhag Kriterleri’nin politik yönünü karşılamak, yani tam demokrasiyi sağlamak için Avrupa ile arasında bir “Sivil Toplum Diyalogu” başlatmıştır. Bu ortamda, sivil toplumda kadınlar örgütlenme olanağına yeniden kavuşmuş, hatta kadın hareketi sivil topluma bölüştürülen politik alanı genişletmişlerdir.

1980 ve 1990’lar, kadınlar, kadın dayanışması temelinde Türkiye’de sivil toplumu, kadın hakları dâhil, bir mücadele alanı olarak görmüş, çeşitli program ve etkinliklerle kadınların hayatlarının iyileşmesine yönelik çalışmaları temsil etmişlerdir (Esim-Cindoğlu,1999). Sosyalist ve radikal feministlerin yanında 1980’lerle beraber, İslamcı kadınlar türban ya da başörtüsü tartışmalarında, 1990’larla da ise Kürt kadınlar, toplumsal alanda özne olarak var olma uğraşına girmiştir (Çayır, 2000; Aslan Akman, 2008). Kadın kimliği ile kesişen kimlikler ekseninde başlatılan mücadele alanları, kadın mücadelesinin sivil toplum düzeyinde gelişiminde etkili olmuştur (Kandiyoti, 1989, 2011; Tekeli, 1993; Arat, 1994; Sallan Gül-Aksu Coşkun, 1998).

Yükselen ikinci dalga feminist hareketin etkisiyle kadınlar; hizmet, yardım ve gönüllülük esaslı örgütlerden, kendi toplumsal konumlarını ve haklar alanını sorgulayan

örgütlere dönüşme başarısı göstermişlerdir. Feminist kadın hareketi, Cumhuriyetle beraber gelişen devletçi liberal feminist anlayışı sorgulamaya başlamış, ataerkil toplumsal yapı ve değerler sistemine karşı meydan okumuştur (Berktaş, 1998, 2004; Arat, 1995). Kadın örgütlerinin yoğun çabasıyla 1979 yılında kadınların anayasası olarak kabul edilen CEDAW, 1985 yılında siyasal iktidar tarafından da imzalanmıştır. Böylece devletin mücadeledeki sorumluluğu kapsamında kamusal organların oluşturulması yönündeki sivil inisiyatifler de artmıştır.

Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele alanı, ilk kez 1987 yılında bir hâkimin kadına yönelik aile içi şiddeti meşru görmesi sonucu “Dayağa Karşı Dayanışma Kampanya”sıyla kitlesel bir mücadele niteliği kazanmıştır. Bağımsız kadın hareketi kadınların sesini kamusal yaşamda duyurmuş, çeşitli sergi, etkinlik, yayın çıkarma gibi farklı faaliyetlerle kadına yönelik aile içi şiddete sivil toplum düzeyinde görünürlük kazandırılmıştır. Özellikle aile içi şiddetin bir insan hakları ihlali ve suç olduğuna yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Kadınların insan hakkı ihlalinin önlenmesi ve eşit bir yaşam sürme hakkının kazanımı için özel alanda halen kadının ikincil konumuna yol açan Soyadı Kanunu ve kadının çalışmasını erkek eşin iznine tabi tutan Medeni Kanun’un değiştirilmesinde feminist kadınlar aktif rol almışlardır. Yine anayasa ve diğer yasal gelişmelerde özellikle Türk Ceza Kanunu’nun değiştirilmesinde önemli adımlar atılmıştır (Acar, 1995; Mor Çatı, 1996; Işık, 2007; Sallan Gül, 2013).

1990’larla beraber kadın örgütleri bir yandan kadına yönelik şiddetle ve özelinde de aile içi şiddetle mücadele kapsamında kadın dayanışma merkezleri ve sığınma evleri açarak sürece doğrudan müdahil olmuşlardır. 2000’lerde ise, sivil toplum örgütleri olan kadın örgütlerinin sayısı 350’ye ulaşmıştır (Işık, 2007; Sallan Gül, 2013). Bu çalışmada Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının kadına yönelik şiddetle¹ mücadelede oynadıkları rol; toplumsal cinsiyet kimliğine bakış açıları, ilkeleri ve örgütlenme tarzları bakımından farklı olan iki kuruluş temelinde karşılaştırılmaktadır. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün (KSGM) kayıtlarında yer alan ilgili kadın sivil toplum kuruluşlarının sayısı, 63 dernek, 12 vakıf ve 18 tane de farklı türde oluşum olmak üzere

¹ Bu çalışmada kadına yönelik şiddetin sivil toplumdaki rolüne odaklandığından, dünyadaki ve Türkiye’de şiddetin türleri ve sayısal görünümü ele alınmamaktadır. Bu konuda bilgi için bkz; EC. (2010). Domestic Violence against Women Report, European Commission, EC Special Eurobarometer; European Women’s Lobby (2008). Gender Mainstreaming in The Structural Funds, Establishing Gender Justice in the Distribution of Financial Resources, <http://www.womenlobby.org.>, son erişim 11.05.2013; WAVE, 2006, Survey, Good Practice Models, WAVE Country Reports, www.wave-network.org.; WHO, 2005; Multi-Country Study on Women’s Health and Domestic Violence Against Women, Initial Results On Prevalence, Health Outcomes and Women’s Responses, WHO Press, World Health Organization, Geneva. Türkiye için bkz; AAK, 1995, Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları, T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara; AAK, 1998; Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara; KSGM, 2009; Türkiye’de Kadının Durumu, T.C. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara; Altınay, A. ve Y. Arat, 2007, Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet, Punto Baskı Çözümleri, İstanbul; Sallan Gül, S. 2013, Türkiye’de Kadın Sığınmaevleri Erkek Şiddetinden Uzak Yaşama Açılan Kapılar Mı?, 2. Baskı, Bağlam Yayınları, İstanbul.

93 olarak görünmektedir². Bu çalışmada farklı sivil toplum kuruluşlarının kadına yönelik şiddete bakışları ve mücadele biçimleri karşılaştırıldığından amaçlı örneklem doğrultusunda biri feminist ve diğeri muhafazakâr olan iki sivil toplum kuruluşu belirlenmiştir. Her ikisi de 1990'lı yıllarda kurulan, kadına yönelik şiddetin temel kaynağını ataerkil toplumsal yapıda gören, ama farklı ilke ve değerler bağlamında kadına yönelik şiddetle mücadele eden iki kuruluşun şiddetle mücadele yöntem, ilke ve değerleri karşılaştırılmaktadır. Kuruluşlardan ilki feminist/bağımsız olan, kadın dayanışmasıyla, kadınlardan kadınlara yatay örgütlenmeyle hizmet sunan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Mor Çatı'dır. Vakfın amacı, aile içinde ya da aile dışında şiddete maruz kalan kadınların sığınabilecekleri evler açmak, işletmek, onlara meslek kazanmalarında ya da mesleklerini yapmalarında yardımcı olmak, hukuki ve psikolojik danışmanlık hizmetleri vermektir (Mor Çatı, 1996, 2009). Mor Çatı, internet sayfasında; "Erkek şiddetine karşı örgütlü mücadelemize birbirimizden aldığımız güçle devam ediyoruz" sloganıyla çalışmalarını yürüttüğünü ifade etmektedir. Şiddetin nedenini de, erkeklerin egemenliklerini tehdit altında görmeleri ya da bu egemenliği güçlendirmek istemeleri olarak açıklamaktadır³.

İkincisi de, İslamcı gelenekten gelen, kurucusu ve başkanı erkek olan ve gönüllü kadınlardan oluşan, karma ve hiyerarşik örgütlenmeye sahip, dinsel temelde muhafazakâr değerler bağlamı yardım çalışmaları yürüten, kadına karşı şiddetle mücadelede kampanyaları ve sığınakları olan, kısa adı Şefkat-Der olan sivil toplum kuruluşudur. Kuruluş, kadına yönelik şiddetle mücadeleyi dernek çalışmaları içinde bir yardım faaliyet alanı olarak görmekte ve muhafazakâr kimliği kabul etmektedir. Dernek şiddetle (ve yoksullukla) mücadelede Şefkat Evi, Kadın Hayata Tutunma Evleri, Kadın Sığınma Evi, Erkek Sığınma Evi, Evsizler Evi gibi kuruluşları aracılığıyla hizmet vermektedir. Derneğin internet bildirgesinde; "Sokakta Yaşayanlara Kimsesizlere Şiddet Mağdurlarına Cinsel Kurbanlara Şefkat Kapısı Yoksullukla Mücadele ve Ötekilere de İnsan Hakları Derneği" olarak belirtmektedir⁴. Araştırmada iki sivil toplum kuruluşunun kadına yönelik şiddetle mücadeleye bakışları ve toplumsal cinsiyet temelinde sorgulayış dinamikleri, sivil toplumda örgütlenme ilke ve değerleri bağlamında karşılaştırılmaktadır.

Türkiye'de Kadınların Sivil Toplumda Eşit ve Özgür Yurttaş Olma Mücadeleleri

Arendt (1958)'in de vurguladığı gibi, eşitlerden oluşan sivil toplum, kamusal alanda gelişir. Eşitlik ve özgürlük kamusal alanda birbirini tamamlar, birbirlerinin var olma koşulunu oluşturur. Özgür olmak, sadece yaşamsal zorunluluklara tabi olmamak ya da bir egemenin buyruğunda olmamak değildir. Aynı zamanda egemen/bağımlı ilişkisinin

² <http://www.kadininstatusu.gov.tr/html/19142/Sivil+Toplum+Kuruluslari/> (Erişim Tarihi: 02.01.2016)

³ <https://www.morcati.org.tr/8-mor-cati-kadin-siginagi-vakfi/> (Erişim Tarihi 02.01.2016).

⁴ Dernek kendi web sitesinde kadına yönelik şiddet çalışmalarını şöyle ifade etmektedir: "Şefkat-Der denildiği zaman kamuoyunda en çok kadın cinayetleri ve kadına şiddetin cinsel istismarın önlenmesine yönelik çalışmalar akla gelmektedir. Bazı çalışmalar yurt dışında dahi yankı bulmuştur.", <http://www.sefkatder.org/hakkimizda/sefkat-der/> (Erişim tarihi 30.11.2017)

bulunmadığı, her bir kişinin hem yöneten, hem de yönetilen olduğu bir dünyada yaşanan bir deneyimdir (1958: 32). Bu nedenle sivil toplum, demokrasinin gelişim sürecinin önemli bir bileşenidir. Bu nedenle pek çok ülkede kadın hareketinin 1960'lerde yeniden canlanmasıyla, yani II. feminist dalgayla birlikte, kadın kuruluşları da sivil toplum alanında seslerini daha fazla duyurmaya başlamış, kadın haklarının gelişiminde ve kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli rol oynamışlardır. Türkiye'de ise süreç tarihsel olarak iki kavşaktan geçmiştir. İlki Cumhuriyet'in ilk kuruluş yılları olan 1920'ler ve 1930'lardır. İkincisi de 1980'lerle başlayan süreçtir. Sivil alanda örgütlenen kadın örgütleri, geç modernleşme ve uluslaşma sürecinin bir sonucu olarak gelişen ilk dönem kadın hareketinin değerlerini savunmuşlardır. Özellikle çağdaşlık ve laiklik ilkeleri temelinde örgütlenmişler ve kadınların hayatlarını iyileştirmek için eğitim ve meslek edinme olanaklarını artırmayı amaçlamışlardır (Sallan Gül-Aksu Coşkun, 1998:501).

Aslında Osmanlı modernleşmesinin mirası üzerinde yükselen kadın örgütleri kadınların kamusal alanda varoluşlarını temsil etmişlerdir. Özel alandaki toplumsal cinsiyet eşitliği sınırlılıklarına rağmen, kadınların yapılan reformlara destek vermeleri istenmiştir (Tekeli, 1998; Kandiyoti, 1997). Kadınlar, ulusun yeni, çağdaş kadınları olarak, yeni nesilleri yetiştirdiği gibi, kamusalda da erkekle beraber eşit katılan ve sorumluluğu paylaşan, hatta daha fazla sorumluluk alan bireyler olmuştur. Kadınların özellikle anne ve eş olarak yetişmelerini sağlayacak meslek okulları yaygınlaştırılmıştır. Böylece kadınlar, bir yandan toplumsal dayanışmayı güçlendirirken, diğer yandan da kız çocuklarının eğitimine odaklanan ve kadınların iş yaşamına girmelerine yönelik beceri ve mesleki eğitimler vererek, onları istihdama katmaya çalışmışlardır (Akşit, 2005; Sallan Gül-Alican Şen, 2014).

Ancak, çok partili hayata geçişle beraber, kadınların kamusal alandaki görünürlüğünü destekleyen devletçi feminist bakış terk edilmiştir. 1970'lere gelindiğinde parlamentoda kadın temsil oranı iyice düşmüş, 1977'de oran %1'in (%0,9) bile altına inmiştir (Sallan Gül ve Altındal, 2015). 1980'lere kadar olanlarla yetinen kadınlar, demokratikleşmenin askeri darbeye kesintiye uğramasıyla beraber, apolitikleşen kamusal alanda yeniden örgütlenme ortamı bulmuşlardır. Aslında darbe demokratik olmayan bir rejim getirmesine rağmen, aynı zamanda kadınların örgütlenmesini engelleyen kurumsal engelleri, devlet feminizminin sınırlarının ötesine taşıma olanağı yaratmıştır (Tekeli 1993, 1998; Arat, 1991). Askeri rejim sırasında tüm politik aktiviteler yasaklandığında bağımsız feminist gruplar, kadına yönelik aile içi şiddet gibi konularda destek oluşturmak, toplumsal cinsiyete duyarlı yasalar için zorlamak ve feminist derneklerin hiyerarşik olmayan modellerini yaratmak için yeni bir güç kazanmışlardır.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Sivil Toplum Örgütleri: Feminist Örgütlerden Kadıncı-Muhafazakâr Yapılara

1980'lerle beraber Türkiye'de kadın örgütleri, sivil toplum alanında hayırseverlik temelli gönüllü yardım faaliyetleri yerine, kadın haklarına odaklanarak, kadınların ailede ve toplumdaki ikincil statüsünü sorgulamaya başlamışlardır (Sallan Gül-Aksu Coşkun; 1998; Üşür, 2005). Feminist grupların çoğu, radikal ve sol bir sosyal hareketle biçimlenen ikinci feminist dalgayı Türkiye'ye taşımışlardır (Berktaş, 2001; Çaha, 2010).

Apolitik politikleşmeyle biçimlenen neoliberal bir sivil toplumda (Sallan Gül-Aksu Coşkun, 1998), ikinci dalga kadın hareketi, sadece kamusal alanda kadınların konularını değil, aynı zamanda özel alanı da sorgulamaya başlamıştır. Gündelik sorunların politikleştiği (Göle, 1997) bir dönemde kadın hareketi önemli bir ivme kazanmıştır. İlk yıllarda sivil alanda örgütlenen feministler, devlete mesafeli yaklaşırken, dönemin yeni sağ sivil toplumundan 1990'ların sonuna kadar kadın hareketi Esim ve Cindoğlu'nun (1999) da belirttikleri gibi, feminist, Kemalist ve İslamcı olmak üzere üç örgütlenmeye sahne olmuştur.

Mor Çatı, VAKAD, KADER ve Amargi gibi örgütlerin de içinde yer aldığı "feminist" örgütler, özel alanın sorgulanmasında ataerkil toplumsal yapı ve değerler temelinde kadına yönelik şiddete özelinde de aile içi şiddetle mücadeleye odaklanmışlardır. Kadın örgütlerinin mücadelesi, aile içinde kadınların insan haklarının ihlali, onların kamusal alandaki görünürlükleri ve sosyal yaşama katılımları konularına odaklanmakla devam etmiştir. Şiddetle mücadeleyle ilgili ilk kampanya 1987 yılında başlayıp, 1989 yılına dek süren büyük "Dayağa Karşı Kadın Dayanışması" kampanyasıdır ve bu kampanyanın bir ürünü olarak İstanbul'da Mor Çatı ve Ankara'da Kadın Dayanışma Vakfı kurulmuştur.

Feminist hareketin kadın kimliği temelinde başlattığı mücadele kadın mücadelesinin sivil toplum düzeyinde gelişiminde etkili olmuştur. Kadın hareketinin kadına yönelik şiddete karşı sürdürdüğü düzenli eylemlilik sayesinde özel alanla sınırlı ve dokunulmaması gereken bir sorunmuş gibi görülen bir konu kamusal/siyasal alanda tartışılmış, üzerine düşünülmüş ve bu konuda oldukça önemli adımlar atılmıştır. Kampanyalar, şiddet gören kadınlar için sığınma evleri açmak, kadınların insan hakları için danışmanlık, güçlenme ve bilinç yükseltme için eğitim, kütüphaneler, araştırma merkezleri ve yayınlar oluşturma bu dönemdeki feminist aktivitelerden bazıları olmuştur.

1990'ların kadın hareketi sivil toplumun farklı cepheleri arasındaki işbirliğini güçlendirirken, devlet ve sivil toplum arasındaki ilişkileri de olumlu yönde etkilemiştir. 1990'larla birlikte, kadın hareketi çok geniş bir kamu kesimine ulaşmış, yerel yönetimler ve çeşitli meslek örgütlerinin bu konudaki çalışmaları hız kazanmıştır. Bağımsız kadın hareketi Medeni Kanun'un ve Türk Ceza Kanunu'nun kadınların lehine değiştirilmesinde, kadınların sesini kamusal yaşamda duyurmada ve kadınlar adına yararlı gelişmelerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Erkeklerin evlilik kurumu içindeki üstünlüklerine son veren 4721 sayılı yeni Medeni Kanun, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 22 Kasım 2001'de kabul edilmiştir. Yeni yasayla aile reisi olarak erkeğin belirlenmesi ve zina suçlarında kadının erkekten daha fazla ceza alması gibi maddeler kaldırılmış ve isteğe bağlı boşanmaya izin verilmiştir. Yine Medeni Kanun'un kadının çalışmasını kocasının iznine bağlayan 159. maddesi Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir. Bunun yanı sıra mağdurun hayat kadını olması halinde tecavüz suçunda ceza indirimi öngören Türk Ceza Kanunu 438. maddesi de yürürlükten kaldırılmış, 1998 yılında çıkartılan "4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun" 2012 yılında "6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun" olarak değiştirilmiştir. Yasalar çerçevesinde yapılan mücadelede çok farklı ideolojik konulara

sahip kadın örgütleri ortak hedef için işbirliğine girmişlerdir (Acar, 1995; Işık, 2007; Sallan Gül, 2013)

Uzun ve zorlu mücadeleler sonucu 2004 yılında Anayasaya “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür” maddesinin eklenmesini sağlamışlardır. Özellikle 86 kadın örgütünün bir araya gelmesiyle oluşan “Anayasa Kadın Platformu” bu konudaki çalışmalarıyla etkin rol oynamıştır. Böylece Yeni Medeni Kanun’da aile kadın ile erkek arasında eşitlik temeline dayalı bir ortaklık olarak tanımlanmıştır. Aile içinde eşler arasında eşitlik Anayasa’nın 41. maddesine eklenen “Aile eşler arasında eşitliğe dayanır” cümlesiyle anayasal güvence altına alınmıştır. Bu anlayış yasanın diline de yansımış, “karı” ve “koca” kavramları yerini “eşler” kavramına bırakmıştır. Yasanın dili de önemli ölçüde sadeleştirilerek herkesin anlayabileceği hale getirilmiştir. Ancak kadınların evlenmeden önceki soyadlarını evlilik sonrasında kullanamaması, boşanma durumunda ailenin mal varlığının kadın ve erkek arasında eşit paylaşılabilmesi ise en çok eleştirilen yönler olmuştur (Berktaş, 1998; Çaha, 2010).

Benzer olarak 2001 yılında oluşturulan Kadın Bakış Açısından Türk Ceza Kanunu Reformu Çalışma Grubu, Türkiye’nin her bölgesinden sivil toplum kuruluşu temsilcileri, barolardan hukukçular ve akademisyenlerden oluşmuştur. Çalışma grubu bir yıl boyunca yürürlükte olan TCK’yı ve hazırlanan yeni tasarıyı incelemiş ve somut talepler geliştirmiştir. İncelemenin sonunda 30’dan fazla eleştiri ve öneri bir rapor olarak yayınlanmış ve tüm milletvekillerine, STK’lara ve basın kuruluşlarına gönderilmiştir. Bunun ardından 2003 yılı başında TCK reformunda kadın erkek eşitliğinin sağlanması amacıyla geniş çaplı bir ulusal kampanya başlatılmıştır. Türkiye’nin her yerinden 30 örgütün katılımı ile oluşan TCK Kadın Platformu, iki yıl boyunca ulusal ve yerel düzeyde savunuculuk yapmış, lobicilik faaliyetleri sürdürmüş ve kampanyalar başlatmıştır (Mor Çatı, 1996; Işık, 2007).

Sivil toplumda örgütlenen ikinci grup kadın örgütleri ise, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği, Türk Kadınlar Birliği ve Anne ve Çocuk Eğitim Vakfı gibi ulusal ve laik bir gündeme sahip olan Kemalist kadın örgütleridir. Bu örgütler, sosyal yaşamda kadınların Kemalist/laik niteliğini temel alarak toplumdaki statüsünü yükseltmeyi hedeflemişlerdir (Sallan Gül-Aksu Coşkun, 1998, 491). Esim ve Cindoğlu’na (1999) göre 1980 ve 1990’ların en büyük grubunu laik/Kemalist grup oluşturmuştur. Çaha (2010) da, feminist örgütlerin kendilerini bu gruptan ayırmak için bağımsız örgüt olarak tanımladıklarına dikkat çekmektedir. İlk iki grup, 1990’lar boyunca toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında ve şiddetle mücadele yasalarının gelişiminde birbirlerine destek vermişlerdir.

Üçüncü grup ise, siyasal İslam’ın yükselişiyle ortaya çıkan ve maruz kaldıkları ayrımcılıklardan dolayı modernleşmeyi eleştiren muhafazakâr kadınlardan oluşan örgütlerdir. Hazar Eğitim ve Kültür Dayanışma Derneği, Hanımlar Eğitim ve Kültür Vakfı-HEKVA, Gökkuşuğu, AK-DER VE KASAD-D, Türk Kadınları Kültür Derneği-TÜRKKAD (Çayır, 2000; Aslan Akman, 2008; Çaha, 2010) bu örgütlerin başında yer almaktadır. 2000’li yıllarla beraber bu gruba Başkent Kadın Platformu ve Kadın ve Demokrasi Derneği-KADEM gibi çok sayıda muhafazakâr kadın örgütleri eklenmiştir.

Bu örgütler İslamcı kültürde kendi kadınlık konumlarını, modernleşmeyi ve ataerkilliği sorgulamaya başlamışlardır. İslam'ın aslında kadın haklarından yana bir din olduğunu ortaya koymaya, geleneksel kadınlık rollerindeki çözülmeye yönelik eril muhafazakâr kaygıları gidermeye çalışmışlardır. Bu kuruluşlar toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini sorgulamak amacıyla sivil toplum alanında var olmaya başlamışlardır (İlyasoğlu, 1998; Arat, 1999; Çayır, 2000; Sallan Gül ve Gül, 2000; Aslan Akman, 2008).

Ailenin mahrem kabul edilmesi nedeniyle uzun yıllar sorgulamaya açılmayan kadına yönelik aile içi şiddet sorununu muhafazakâr perspektifle ele almışlardır. İslamcı kadın örgütleri kadınların örtünmesiyle, ev içine kapatılmasını, aile içi rollere hapsolmasını onaylayan geleneksel İslam anlayışına karşı İslamcı-kadıncı bir söylemle, eleştirel bir bakış açısı geliştirmişlerdir (Göle, 2000, 28-31). Kadınların aile yaşamı içinde statüsünün iyileştirilmesine öncelik vermişlerdir. İslamcı örgüt ve siyasal partiler içinde, bu örgütlerin özellikle erkekler tarafından işgal edilmiş halde bulunan karar verme basamaklarındaki pozisyonlarını talep bile etmeden, harekete geçirmeyi başarmışlardır (Arat, 1991; Acar, 1993, 1995). Bu kapsamda kurulan, cinsiyet temelinde kadın-erkek birlikte karma niteliğini öne çıkaran örgütlerden biri Şefkat-Der olmuştur. Aslında dernek, kuruluşunda dinsel temelli hayırseverlik anlayışı içinde sosyal yardım alanında uzun yıllar faaliyet göstermiştir. 1995 yılında bir grup muhafazakâr üniversite öğrencisi tarafından ihtiyaç sahibi bireylere yardım etmek amacıyla kurulan dernek, muhafazakâr ve İslami bakışla yola çıkarak, şiddet geçmişi olan kadınlara yönelik yardım ve sığınma evi faaliyetlerini başlatmışlardır. Kadına karşı şiddetle mücadelede önemli ve tartışılan kampanyalar düzenleyerek, muhafazakâr sivil toplum kuruluşları içinde öne çıkmıştır⁵.

Kadına Karşı Aile İçi Şiddetle Mücadelede Mor Çatı-Şefkat-Der: Dayanışma mı? Kurtarma mı?

Çalışmada her ikisi de 1990'lı yıllarda kurulmuş ve çalışmalarının büyük çoğunluğunu kadına yönelik şiddet, özellikle de aile içi şiddet ve kadın cinayetleriyle mücadeleye adanmış sivil toplum kuruluşları amaçlı örneklem tekniğiyle seçilmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemiyle yapılmış, derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak kuruluşların aktif gönüllülerine de, kartopu örneklem tekniğiyle ulaşılmıştır. Görüşmeler Mart 2015-Mayıs 2015 tarihleri arasında Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ile İstanbul'da, Şefkat-Der'le ise, İstanbul ve Konya'da gerçekleştirilmiştir. Şefkat-Der'in gönüllü sayısının sınırlı olması nedeniyle, başkan dâhil aktif 7 gönüllüyle görüşmeler yapılmış aynı sayıda da Mor Çatı gönüllüsüne ulaşılmıştır. Toplamda iki kuruluştan 14 aktif gönüllüyle görüşülmüştür.

1990 yılında feminist kadınlar tarafından kurulmuş kadın örgütü olan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2015 yılında 130 kadın gönüllü çalışanı olan, feminist politika üreten ve kadın dayanışması temelinde kadına yönelik şiddetle mücadele eden bir sivil toplum kuruluşudur ve kendini bağımsız kadın örgütü olarak tanımlamaktadır. Vakıf, şiddetin her türlü biçimini erkek egemenliğiyle ilişkilendirerek açıklamakta ve toplumsal alanın bütün alanlarında erkek egemenliğiyle mücadele yolunu seçtiğini beyan etmektedir (Mor

⁵ Şefkat-Der, çalışmalarını web sitesi ve basın açıklamalarıyla yapmaktadır. Bkz: <http://www.sefkatder.org/hakkimizda-3/> (Erişim Tarihi: 09.10.2014)

Çatı, 2008: 15). Bu nedenle Mor Çatı, kadına yönelik şiddetle mücadeleyi kadın dayanışmasını temel alan ve güç ilişkilerini barındırmayan feminist ilkelere dayandırmaktadır. 35 yaşındaki bir Mor Çatı gönüllüsü kuruluşun ilkelerini şöyle ifade etmiştir:

“Amaç çok net bir şekilde feminist ilkelerle kadına yönelik şiddete ilişkin bir mücadele yürütmek, bir sığınak çalışması yürütmek, bir dayanışma merkezi çalışması yürütmek. Burası bir kadın dayanışma ağı. O yüzden amacımız öncelikle dayanışma sağlamak. Ve burası dayanışmanın kurulabileceği bir yer. Bir hak mücadelesi var tabii ki ancak bu hak mücadelesinde sözün kurulduğu yerde dayanışma var...”

56 yaşındaki Mor Çatı gönüllüsü de şöyle açıklamıştır:

“Bu kadın dayanışması çok temel bir şey. İki ayağı var kadın dayanışmasının, ilki bir yandan bizim Mor Çatı’ya başvuran kadınlarla nasıl ilişki kuracağımızı çerçeveleyen bir şey. Ast-üst ilişkisi, yardım alan-yardım eden ilişkisi kurmuyoruz. Dayanışma ilişkisi kuruyoruz biz...”

Şefkat-Der ise, 1995 yılında kurulmuş olan, cinsiyet temelinde karma örgütlenmeyi benimsediğini dile getiren, ama kurucu erkek başkanın dışında kadına yönelik şiddetle mücadele çalışmalarında erkek gönüllüsü olmayan bir dernektir. Konya merkezli olarak kurulmuş, ancak daha sonra merkezini İstanbul’a taşımıştır. Derneğin kuruluş sürecinde üniversite öğrencileri yer almışsa da, kadınlara yönelik çalışmalarına katılan aktif gönüllülerinin çoğu kapalı olan 50 civarında yetişkin kadındır. Muhafazakâr bakış açısına sahip bir kuruluş olarak sivil toplum alanında yoksullar başta olmak üzere, toplumun muhtaç kesimlerine yardım eden bir dernektir. 57 yaşındaki Şefkat-Der gönüllü çalışanının ifadesiyle derneğin amacı; “*Allah rızası için mazluma, düşküne, fakire el atmak*”tır.

Muhafazakâr nitelikli olarak; “*şefkat, inanç, merhamet, yardımlaşma ve hayırseverlik*” temelinde çoğunlukla evsizlere, sokakta kalmış kimsesizlere yardım etmekte, barınma ve gıda desteği sunmaktadır. Şiddet görmüş kadınlara da, “yardımseverlik/kurtarıcılık ve hayırseverlik” kapsamında hizmet vermekte, şiddete karşı alınacak tedbirlerle ilgili destek vermektedir. 42 yaşındaki başkan yardımcısı kadın; “*inançla, Allah rızası için merhametle*” çalıştıklarını ifade etmektedir. Muhafazakâr değerleri temel almakla birlikte, farklı gruplara ve inançlara açık olduklarını ve şiddetle mücadelede geleneksel muhafazakâr gruplardan daha radikal öneriler sunduklarını belirten dernek başkanı 43 yaşındaki erkek, bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Konya’da kurulmuşuz. Evet, elimizden geldiği kadar inançlıyız. Ben elimden geldiği kadar ibadetini yapmaya çalışan, oruç tutan biriyim. Muhafazakâr bir kesim var aramızda. İnançlara saygılıyızdır, Konya zaten muhafazakâr. Fakat söylemlere baktığınız zaman bir muhafazakârlık şeyi yok aslında. Düşünün kadınlara başkaldırın, diyoruz. Gerekirse bağımsız devlet kurun diyen bir derneğiz... Travestilere sığınma evi açmaya çalışan ne bilim bir sürü acayip çalışma yapan bir dernek...”

Araştırmaya Katılan STK Temsilcisi Görüşmecilerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Tablo 1- Görüşmecilerin Sosyo-Demografik Özellikleri ve Örgütsel Konumları.

Görüşmeci Mor Çatı: M Şefkat-Der: Ş	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Örgütsel Pozisyon	STK Üye Süresi
M1	Kadın	35	Bekâr	Yüksek Lisans	Gönüllü	3
M2	Kadın	56	Evli	Lisans Terk	Gönüllü	23
M3	Kadın	55	Evli	Lisans Terk	Gönüllü	24
M4	Kadın	32	Evli	Lisans	Gönüllü	7
M5	Kadın	35	Bekâr	Lisans	Gönüllü	10
M6	Kadın	56	Evli	Yüksek Lisans	Gönüllü	25
M7	Kadın	36	Evli	Lisans	Gönüllü	13
Ş1	Kadın	48	Bekâr	Lise	Çalışmış Hayatsız Kadınlar Komisyon Bşk	19
Ş2	Kadın	33	Bekâr	Lisans	Başkan Yrd.	17
Ş3	Erkek	43	Evli	Lisans terk	Başkan	20
Ş4	Kadın	40	Bekâr	İlkokul	Gönüllü	8
Ş5	Kadın	42	Evli	Lise	Başkan Yrd.	15
Ş6	Kadın	30	Evli	Lise	Başkan Yrd.	12
Ş7	Kadın	57	Bekâr	İlkokul	Gönüllü	12

Tablo 1’de görüldüğü gibi her iki sivil toplum örgütü, farklı örgütsel yapılara ve ilkelere sahiptir. Mor Çatı gönüllüleri yatay örgütlenme ve eşitlik ilkelerine göre kuruluşun gündelik hayatını ve işbölümünü üstlenmektedirler. Araştırmaya katılan Mor Çatı gönüllüleri, 3 ile 25 yıl arasında değişen sürelerde kuruluşlarının çalışmalarında yer almış kadınlardır.

Şefkat-Der ise, çok katı olmamakla birlikte hiyerarşik bir örgütsel yapıya sahiptir. Bir erkek başkan, üç yardımcısı kadın ve aile içi şiddet geçmişi olan 50 gönüllü kadınla çalışmalar yürütmektedir. Şefkat-Der’den araştırmaya katılan gönüllüler, 8 ile 20 yıl arasında uzun dönemli olarak çalışmalara katılan kişilerdir.

Her ne kadar kendilerini karma örgüt olarak tanımlasalar da, derneğin başkanı ve kurucusu olan kişi bir erkektir ve kararlarda belirleyiciliği söz konusudur. 40 yaşındaki gönüllü kadın dernekteki karar sürecini şöyle ifade etmiştir:

“Faaliyetlerin nasıl belirlendiğini bilmiyorum. Ama tabi ki başkanımız abi belirliyordur. Ama bir fikrim olsa olur... Hanım der, ya da o senin düşüncene de bakarız bir araştırırız, der. Mesela ben dün bir şey dedim. Yeni güvenlik yasası kanununda biber gazını artık bayan çantasında taşıyamayacakmış, ceza alacakmış. Onu sordum. Yok, o öyle değil, böyle dedi. Beni de bir birey olarak görüyor. Sağ olsun sorduklarıma, istediklerime yardımcı oluyor”.

Derneğin kadına yönelik şiddetle mücadelesinde erkek başkandan başka da erkek üyesi yoktur. Bunu dernek başkanı; “Kadına şiddet konusunda fazla gönüllü erkek üyemiz yok zaten. Bilemiyorum neden öyle olduğunu” diyerek açıklamıştır.

Görüşülenlerin yaş aralığı ve medeni durumları bakımından her iki kuruluşa da benzer özellikler söz konusudur. Bir yönetici erkek dışında, tüm kadın katılımcıların yaş aralığı 30-57 arasında değişkenlik göstermiştir. Medeni durum olarak ise, hem bekâr hem de evli kişiler araştırmaya katılmıştır.

Görüşmecilerin eğitim durumları ele alındığında ise, iki kuruluş arasında dikkat çekici bir farklılık görülmüştür. Mor Çatı gönüllüleri büyük çoğunlukla ekonomi, hukuk, iletişim, sosyal hizmet, filoloji gibi yüksek öğretim mezunu olan uzman meslek sahibi ve kent kökenli kadınlardır. Şefkat-Der gönüllülerinin ise, büyük çoğunluğunun eğitim düzeyleri ilkokul ile lise arasında değişmiştir. Derneğin Konya merkezli olması nedeniyle gönüllüleri daha çok geleneksel çevrelerden gelen, şiddete uğrayan ve dernekten aldığı hayırseverlerin yardımlarıyla yeni hayat kuran kadınlardır.

Sivil Toplum Örgütlerinin Gözünden Şiddet-Ataerki İlişisini Sorgulamak

Araştırma bulguları kategorik içerik analizi perspektifiyle analiz edilmiştir. Bu bağlamda, şiddet, ataerki/iktidar ilişkileri, toplumsal cinsiyet ve şiddetle mücadele olmak üzere dört temel kategori belirlenmiş, bu kategorileri kapsayan metafor ya da metonomlar oluşturulmuştur.

Kategori 1- Şiddet.

Kadına Yönelik Şiddet Bir Suç mu? Aileye Tehdit mi?

Sivil toplum örgütlerinin kadına yönelik şiddeti nasıl tanımladıkları, onların mücadele yöntemlerini etkilemesi açısından oldukça önemlidir. Mor Çatı görüşmecileri, kadına yönelik şiddeti feminist bakış açısıyla cinsiyet eşitsizliği ve güç ilişkileri sorunu olarak tanımlamışlardır. Şiddetin erkek egemenliğinin yeniden üretilmesinde araçsal bir işlev gördüğünü ve insan hakkı ihlali olduğuna dikkat çekmişlerdir. 35 yaşındaki Mor Çatı görüşmecisinin ifadesiyle; “kadına yönelik şiddet, büyük bir insan hakkı ihlali, toplumda eşit ve özgür yer almayı engelleyen, yaşam hakkı ihlalidir”.

Şefkat-Der görüşmecileri ise, fiziksel, cinsel ve duygusal şiddeti, aile ve toplum yapısını tehdit eden bir öğe olarak görmektedirler. Örneğin 42 yaşındaki Şefkat-Der Başkan Yardımcısı kadın görüşmeci bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Şiddet kadını da etkiler çocuğu da etkiler, aile yapısını da etkiler. Bunlar hepsi birbirine bağlı. Hepsi aynı derece de etkileniyor. Yuvaların birçoğu neden yıkılıyor. Bu yüzden yıkılıyor şiddet yüzünden”.

Şiddetin Ölümcül Türü Olan Kadın Cinayetleri

Araştırma kapsamında, gönüllülere kadın cinayetlerine nasıl baktıkları da sorulmuştur. Mor Çatı gönüllüleri kadın cinayetlerinin erkeklerin kadınlara sistematik olarak uyguladıkları şiddetin farklı biçimlerinden biri olduğunu ve kadınların yaşam hakkının ellerinden alınmasıyla sonuçlandığını belirtmişlerdir. 35 yaşındaki Mor Çatı gönüllüsü kadınları ölüme götüren cinayetleri; “Bir tokattan cinayete giden yolu görmek gerekiyor. Cinayet bunun son noktası. Yani bir öfkeyle bir anlık cinnetle yapılmış bir şey değil. Sistematik bir şiddet var bunun öncesinde” ifadesiyle açıklamıştır.

56 yaşındaki bir diğer Mor Çatı gönüllüsü de kadın cinayetlerini kadın bakış açısıyla toplumsal cinsiyet boyutuyla şöyle ifade etmiştir:

“Erkekler de şiddet görüyor deniyor. Oysa kadına yönelik şiddet cinsler arasındaki eşitsizlikten kaynaklanan bir şey. Evet, erkek görebilir. Ama bu toplumsal cinsiyet kaynaklı bir şiddet değil. Hani bireysel tek tek, hani adam engelli olabilir, yoksul olabilir, kadın daha güçlü bir pozisyonda olabilir, bu tabii ki mümkün ve bu güç şiddete dönüşebilir. Ya da kimi zaman kadınlar kendilerini savunmak zorunda kalabiliyorlar, öldürebiliyorlar da. Bunlar söz konusu ama bu kadına karşı şiddetle karşılaştırılabilir bir şey değil”.

Şefkat-Der gönüllüleri ise, kadın cinayetlerini toplumsal cinsiyet temelinden, yani ataerkil değerler sistemi içinde erkeklik ve erkeklik bilinci üzerinden değil, “bazı erkeklerin öğrenme ve kötü niyetli olma niyetleri” üzerinden açıklamışlardır. Örneğin Şefkat-Der Başkanı, 43 yaşındaki erkek görüşmeci konuyu şöyle açıklamıştır:

“Her gün 4 tane 5 tane kadın öldürülüyordu, bugün de en az 1 tane kadın katlediliyor. Her gün 1 erkek öldürülüyor. Aile içi şiddette her gün bir erkek öldürülüyor. Belki ayda bir. Ama her gün bir kadın öldürülüyor. Düzenli bir şekilde bir cinayet var bu ortada. Çok açık net bir şey var kadınların cinayete kurban gitmesi söz konusu...Bazı erkekler var ki şiddet uyguluyor, kötü insanlar. Bazıları da var ki az da olsa kendi de psikolojik şiddete maruz kalabiliyor. Bir haksızlığa uğrayabiliyor. Belki ezilebilir. Şöyle yapalım diyoruz. Mesela 1 yılda aile içi şiddetten 300 tane kadın öldürülüyor. 15

tane de erkek öldürülüyor diyelim. O zaman aile içi şiddet dediğimizde 315 insan öldürülmüş diyelim. Hani suçu olanla olmayanı neden kıyaslayacağız. Hani birileri birilerinin günahını üstlenmeye mecbur değil”.

Şiddetin Kaynağı Sorunsalı

Her iki sivil toplum kuruluşundaki görüşmeciler aile içi şiddeti temelde ataerkil yapı ve değerler üzerinden açıklamaktadırlar. Bu yazıda Kategori 2, 3 ve 4 bağlamında ataerki-şiddet ilişkisi sorgulanmaktadır. Her iki kuruluş görüşmecileri de kadına yönelik şiddetin, erkek eşler, hatta erkek akrabalar tarafından, namus bağlamı olarak güç ilişkileri temelinde kadınlara uygulandığına dikkat çekmiştir. Ancak ayrışan temel nokta ise, feminist örgüt, Mor Çatı'nın şiddetin kaynağı olarak gördüğü geleneksel rol örüntüsü ve cinsiyetçi toplum yapısının, cinsler arasındaki güç ilişkilerine neden olduğunu ve kadınları ikincilleştirdiğini belirtmesidir.

Mor Çatı görüşmecileri ataerkilliğin ve cinsiyetler arasındaki iktidar ilişkilerinin şiddeti ortaya çıkaran temel neden olduğunu, toplumsal kurumlar aracılığıyla da yeniden üretildiğini vurgulamışlardır. Görüşmecilere göre eşitsizliğin yeniden üretiminde cinsiyet rolleri belirleyicidir. 36 yaşındaki Mor Çatı gönüllüsünün ifadesi şöyledir:

“Esasında şiddeti doğuran sebep erkeğin kadını kendi belirlediği alana hapsedme gayesi. Çünkü toplumun verdiği rol, kız çocuklarının onların çizdiği alanın içerisinde kalmaları, kendilerine verilen rollere tabi olmaları. Dolayısıyla bu rollerin dışına çıkan kadınlar şiddetin bir öznesi haline gelebiliyorlar”.

Muhafazakâr Şefkat-Der gönüllüleri ise, cinsler arası geleneksel eviçi işbölümünü biyoloji temelinde kabul etmekte, biyoloji gereği de kadını anne ve evle bütünleştirmektedir. 57 yaşındaki Şefkat-Der gönüllüsünün ifadesi şöyledir:

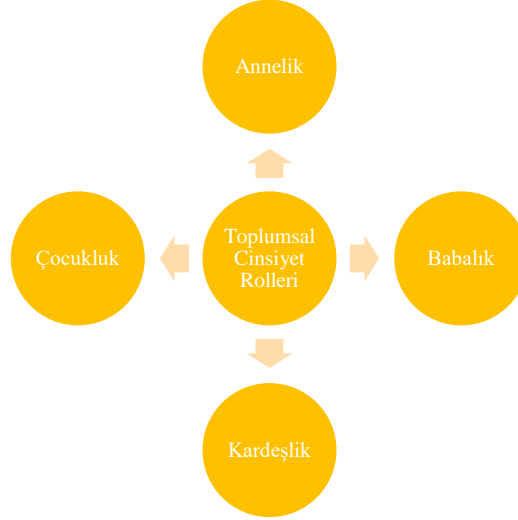
“Kadın kadınlığını bilmeli erkek erkekliğini bilirse olmayacaktır. Kadının görevi, evinin, kocasının, çocuklarının hürmetinde ikramında, temizliğini bilmelidir. Erkek de dışarıdan çekip gelip yedirip içirmeli, muhtaç etmemeli ki, şiddet uygulamasın”.

Kadına karşı şiddetin nedeni cinsiyet temelindeki rollerin eşitsizliği değil, kadınlık ve erkeklik rollerinin ayrımcı öğrenilmesidir. Sorun kadın ve erkeğin eşit olması, yani eşit sorumluluğa dayalı ebeveynlik rol modelinin ya da ilişkisinin olmaması değil, cinsiyet rollerinin ebeveynler tarafından ayrımcı öğretilme biçimidir. Ancak bu anlayışta kadınla erkek arasındaki farkın biyolojiye ve erkeğin biyolojisinin de saldırganlığına indirildiği bir bakış açısı söz konusudur. Özellikle erkeklerin şiddet uygulayan, saldırgan rol modellerinin aile içi şiddetin kaynağı olduğuna inanılmaktadır. Görüşmecilere göre şiddet bir ailede ebeveyn rol modeliyle öğrenilmekte ve medya da bu ilişkiyi pekiştirmektedir. Şefkat-Der Başkan yardımcılarında olan 33 yaşındaki kadın görüşmeci; “Erkekler eşlerini dövüyorlar çünkü babalarından annelerini dövdüğünü gördüler. Şiddet de öğreniliyor sonuçta...” demektedir. Yine Şefkat-Der Başkanı, 43 yaşındaki erkek görüşmeci de şiddetin ailede öğrenilmesini şöyle anlatmıştır:

“Erkek çocuğun küçük yaşlarda şunu bir döv, şuna bir ah de gibi bilmem ne gibi erkek

çocuklarının eğitilmesi, ne o kız gibi ağlıyorsun, kız gibi davranma gibi cümlelerin kullanılması, bilinçaltında yerleşen erkekler ağlamaz, erkek şudur budur şöyledir. Erkeklik şöyledir gibi şiddetin nedeni verilen erkek egemen bir eğitim diyelim...”.

Kategori 2- Toplumsal Cinsiyet Rollerini.

Çalışmanın ikinci kategorisi görüşmecilerin toplumsal cinsiyet rollerine nasıl baktıkları ve ataeril sistemle olan bağlantıyı nasıl kurduklarıdır. Her iki dernek görüşmecileri de, kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasında farklı değerler sistemi temelinde de olsa, cinsiyet rol ve sorumluluklarının belirleyici olduğunu kabul etmektedirler. Mor Çatı gönüllüleri ağırlıklı olarak, şiddetin üretiminde toplumsal olarak üretilen geleneksel cinsiyet rollerini cinsiyetçi olarak görürken, Şefkat-Der geleneksel cinsiyet rollerini biyolojik ebeveynlik modelinde, gelenek ve inanç temelinde kabul etmekte, sorunun bazı erkeklerin şiddeti öğrenme sorunu olduğunu öne sürmektedir.

Mor Çatı gönüllüsü kadınlar, kadına yönelik şiddetin kaynağında cinsler arasındaki eşitsizliklere ve ayrımcılıklara, hiyerarşik güç ilişkilerine dikkat çekmişlerdir. Kadınların erkekler karşısında ikincilleşmesine; bedenleri, cinsellikleri ve emekleri dâhil tüm yaşamlarının erkeklerin kontrolünde görülmesine neden olan bu baskıcı ataerkillik anlayışı, erkeklerin şiddeti bir kontrol ve güç aracı olarak görmelerine neden olmaktadır. Erkeklerin sahip oldukları otoritelerinin sarsılması, kadınların boşanmak istemeleri, çalışmak istemeleri, birey olarak toplumda var olmak istemeleri ve şiddete direnmelerinin daha doğrusu kendilerine biçilen geleneksel cinsiyet rol ve sorumluluklarını kabullenmemelerinin kadınların şiddet görmelerine hatta öldürülmelerine neden olduğunu dile getirmişlerdir. 56 yaşındaki Mor Çatı gönüllüsü cinsiyetçi rollerin etkisini şöyle açıklamıştır:

“Kadına yönelik şiddetin arkasında güç eşitsizliğinin yattığını düşünüyorum. Erkekler mesela kontrollerini kaybettiklerinde şiddete başvuruyorlar ya da kendilerini çok daha fazla güçlü hissetmek istiyorlar. Zaten kadına göre güçlüler çok daha üst bir

konumcular ya, bunu iyice kadına hissettirmek istiyorlar ya da kontrolü kaybediyorlar o nokta da şiddete başvuruyorlar. Genel olarak ardında toplumsal cinsiyet eşitsizliği yatıyor diyoruz”.

Benzer olarak 32 yaşındaki Mor Çatı gönüllüsü, cinsiyet rollerinin cinsiyetçi düzeni nasıl beslediğini şöyle ifade etmiştir:

“Şiddetin ardında erkek egemen sistem yatıyor. Şiddet uygulayan erkekler şiddet uygulayınca kendi iktidarlarını sağlıyorlar. Cezalandırmak, kontrol etmek, öfke boşaltmak ve güç göstermek için bunu yapıyor. En yakın ilişkilerde oluyor çoğunlukla bunlar. Boşuna demiyor buradaki kadınlar katillerimiz evde, yatağımızda. Çünkü aile özel alan oluyor ya özel alana karışılmaz”.

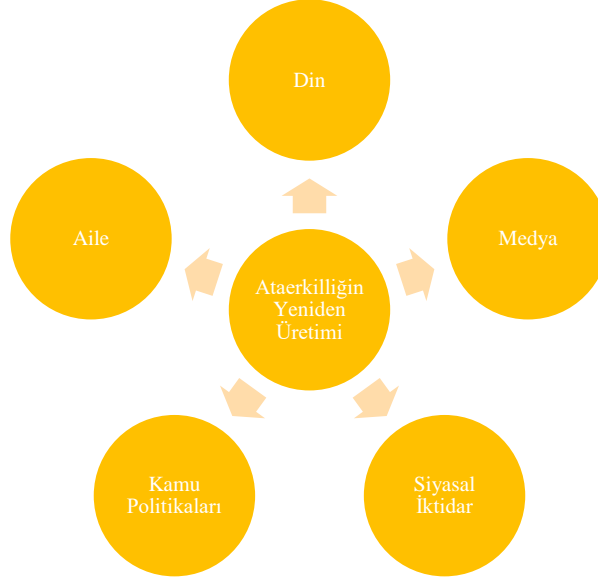
Kadını özel alanda tutan cinsiyet rolleri, erkeğin kadını “tapulu malı”ymış gibi görmesine, kadınların geleneksel rollere direnmesi durumunda ise, erkeğin şiddet uygulama hakkını kendisinde bulmasına neden olmaktadır. Görüşmecilerin sıklıkla vurguladıkları bir diğer nokta ataerkinin cinsler arasındaki eşitsiz niteliğinin yanında akrabalık ilişkileri temelinde de kendini yeniden üretmesidir. Mor Çatı gönüllüleri kadına yönelik şiddetin sadece eş, eski eşle sınırlı olmadığını, baba, erkek kardeş gibi yakın akrabaları da içeren bir “erkek şiddeti” olduğunu belirtmişlerdir. 36 yaşındaki Mor Çatı gönüllüsü bu olguyu şöyle ifade etmiştir:

“Esasında şiddeti doğuran sebep erkeğin kadını kontrol etme düşüncesi. Kadını kendi belirlediği alana hapsedme gayesi. Kadınlar çoğunlukla kocasından babasından abisinden şiddet görüyor. Bu yaşam alanlarının bir arada olmasından kaynaklanıyor. Adam evlendiği zaman karısını boşasa dahi *kendi malı* olarak görmeye devam ediyor. Kendisine ait bir şey olarak görmeye devam ediyor. Boşansa dahi onun hayatında söz sahibi olmak istiyor. Abi, baba yine keza öyle. Toplumun onlara verdiği rol kız çocukların onların çizdiği alanın içerisinde kalmaları kendilerine verilen rollere tabi olmaları. Dolayısıyla da bu sınırın, rollerin dışına çıkan kadınlar şiddetin bir öznesi haline gelebiliyorlar”.

Şefkat-Der görüşmecileri ise, bir yandan ataerkil sistemin ayrımcı işleyişine, diğer yandan ise, erkek saldırganlığına dikkat çekmişlerdir. 33 yaşındaki Başkan Yardımcısı kadın görüşmeci konuyu şöyle açıklamıştır:

“Aslında kadın hep yönetilen konumda zaten askeri güç erkeklerin elinde, parasal güç erkeklerin elinde. Yani para, miras mesela kadın erkek kadar pay alamıyor ki ne Doğu da ne Batı’ da. Hep erkek çocuklar kayırılıyor. Miras da alamıyor, kadın güçsüz. Siz babanızdan kalan mirası bile alamıyorsunuz. Çünkü erkek egemen sistem bunu üretiyor. Ve yasalarda böyle olmasına rağmen erkek egemenliğinde öyle bir dayanışma var ki sizi bundan mahrum bırakıyor. Düşünün ki silah onların elinde, ordu, ticaret, holdingler yani para akışı erkeklerin elinde. Hakime savcıya gidiyorsunuz. Kadını öldürmüş adam tahrik indirimi alıyor. Resmen teşvik ediyor”.

Kategori 3- Ataerkil İktidar İlişkileri.

Her iki sivil toplum kuruluşu da, kadına yönelik şiddetin temelinde toplumsal cinsiyet rollerini görmekte ve bunun da kaynağını ataerkil/erkek egemen değerler sisteminde bulmaktadırlar. Mor Çatı gönüllüleri, kadına yönelik şiddetin kaynağında geleneksel eviçi toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan güç ilişkileri ve onları yeniden üreten toplumsal kurumların ataerkilliğini sorgulamaktadır. Şefkat-Der gönüllüleri ise, biyolojik temelli cinslerin farklılıklarına dayanan eviçi işbölümünü kabul etmekte, ama cinsler arası rollerin geleneksel bakışla ayrımcılığa yol açan biçimine karşı çıkmaktadırlar. Onlar için ailede şiddeti yaratan etken, erkek doğası ve saldırganlığının aile başta olmak üzere medya ve siyaset kurumu gibi toplumsal kurumlar aracılığıyla öğrenilmesidir. Kategori 3’de de görüldüğü gibi bu kurumlar; “aile, medya, din ve siyaset”tir. Mor Çatı gönüllüleri için medya ataerkil değerleri empoze eden, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten, ataerkil bir dil kullanarak kadını olumsuz bir biçimde sunan, kadını değersizleştirirken erkeği güçlendirerek şiddeti meşrulaştıran bir kurumdur. 36 yaşındaki Mor Çatı gönüllüsü kadına göre süreçteki rolü şöyledir:

“Medya zaten mevcut eşitsizliğin, kadınlara karşı olumsuz bakış açısının, ön yargının yeniden üretilmesini sağlıyor. Kullandığı dille, yaptığı haberlerle sağlıyor. Kadını cinsel bir meta olarak sunarak, kullanarak sağlıyor. Haberlerin verilmiş dili esasında bir zihniyet göstergesi. Mesela sevgilisiyle yakaladı öldürdü falan vs. Bu tür haberler erkekleri güçlendiriyor”.

Şefkat-Der gönüllüleri ise, medyanın özellikle diziler aracılığıyla şiddeti öğretmesine ve kadın cinayeti haberlerinin sunum biçimi ile kadınların şiddete direnişleri bağlamında korkutmasına, erkekleri ise cinayete teşvik etmesine dikkat çekmiştir. Ancak bu sorgulama hiyerarşik cinsiyet ilişkileri ve cinsiyet rol ve sorumlulukları temel alınmadan yapılmıştır. Ayrıca, ifadelerde medyanın haber sunuş biçimi ile kadına yönelik şiddeti

normalleştirdiğine de vurgu yapılmıştır. 33 yaşındaki Şefkat-Der Başkan Yardımcısı düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Medyanın korkunç bir etkisi var. Şiddeti körükleyecek sürekli kötü örnek gösteriyorlar. Beyin o şeyi öğrenme olarak kabul ediyor. Hâlbuki sadece şiddeti ya da kötüyü göstererek o kötüden men edemezsiniz. İyi örnek göstermeniz gerekiyor. Mafya dizileri, bilmem kadını döven, tahakküm altına alan diziler ya da sinemalardansa şefkat gösteren, adil olan iyi örnekleri gösterip yayacaksınız ki insanlar bunları görsün bunu öğrensün. O kadar çok haber yapılıyor ki hani ağır tahrik indirimleri veriyor hakimler ya da af çıkıyor serbest bırakılıyor. Bu durum erkekleri cinayete teşvik gibi oluyor. Ayrıca her gün bir cinayet haberi geliyor ve toplum bunu kanıksıyor. Böyle bir düşüncesi varsa normal bir şeymiş hani bende yapsam demek ki anormal karşılanmazmış diye düşünebiliyor”.

30 yaşındaki Şefkat-Der Başkan Yardımcısı olan kadın görüşmeci de, medya ve kadın cinayetleri arasındaki ilişkiyi şöyle ifade etmiştir:

“Cinayet durumlarında adam çıkıyor ben namusum için öldürdüm diyor. Türk toplumunda hala ‘erkek egemen’ bir zihniyet olduğu için kadın adama gel de zorla öldürt demiş diye düşünüyor. Ben bu konuda medyaya da kızıyorum. Haberi sunarken aşk cinayetiymiş, namus cinayetiymiş diyor. Namusunuz için mi öldürdünüz diyor. Evde oturan adamda erkek egemen zihniyetle bakıyor. Benim karım bunu yapsa bende öldürürüm. Adam haklıymış, kadın yapmış bir şey diyor”.

Şefkat-Der gönüllüleri için gelenek ve din ayrılmaktadır. Görüşmeciler, kadının ayrımcılığa ve şiddete maruz kalmasında geleneklerden dolayı dinin yanlış anlaşılmasının önemli rolünün olduğunu, dinin yanlış algılanış şekline bağlı olarak kadına biçilen rollerin sorgulanması gerektiğini belirtmişlerdir. Onlara göre din, kadını koruyan bir olgudur. Görüşmeciler, İslamcı-kadıncı sivil toplum kuruluşlarında olduğu gibi, İslam dininin kadın haklarından yana kadını koruyan bir din olduğuna vurgu yapmışlardır. İslamcı kadınların, geleneksel kadın rollerindeki çözülmeye yönelik kaygıyı giderme çabaları gibi Şefkat -Der üyesi kadınlar, geleneksel erkek rolünün şiddete neden olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca inanç temelinde kadın haklarının savunusunu yapmışlardır. Şefkat-Der Başkan Yardımcısı 33 yaşındaki kadın görüşmeci bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Ben dini yorumlayanların yanlış yorumladığını düşünüyorum. Yani İslamiyet’te kadının dövülmesi yoktur. Mesela ‘kadınlar erkeklere emanettir’ sözünün şiddetle ilişkili olduğunu düşünmüyorum. Emanet, kutsal güzel bir manası var. O bana emanet, ben onun üzerinde denetim hakkına sahibim değil. Ondan üstünüm çünkü o bana emanet edilmiştir gibi söylemler, insandan bahsediyoruz, biraz tehlikeli aslında. O yüzden bence dini söylemlerin kullanılmaması daha iyidir”.

Benzer olarak 40 yaşındaki Şefkat- Der gönüllüsü kadın görüşmeci, İslami gelenekten gelen biri olarak, dinin kadına karşı şiddeti önleyeceğine olan inancını şöyle açıklamıştır:

“İnsanın içinde Allah korkusu olması çok iyi bir şey. Allah korkusu var, vicdan var, vicdan daha önemli. Mesela Özgecan’ın başına gelen olan. O adamda birazcık Allah korkusu olsaydı, vicdan olsaydı, muhafazakâr, dinine bağlı insanlar olsaydı,

Özgecan'ın başına o olaylar gelmezdi”.

Mor Çatı gönüllüleri için ise din, kadın-erkek arasındaki güç ilişkisini erkekten yana kuran, kadını ikincilleştiren bir olgudur. 56 yaşındaki Mor Çatı gönüllüsü kadının bu ilişkiyi açıklaması şöyledir:

“Dini söylemlerin de şiddeti arttırdığını düşünüyorum. Çünkü kadına bir rolü söyleniyor. Kadının bir rolü var, evde erkeğine iyi baksın, iyi anne olsun. Onun görevi çocuklarıdır. Hatta hamileyken dışarı çıkmasın, 3 çocuk 5 çocuk neyse doğursun, erkekler tarafından talep edilen, söylenen sözcükler bunlar. Dolayısıyla toplumda yeniden ve yeniden aslında şiddet politikalarının yaratılmasını sağlamış oluyor bu söylemler”.

Benzer biçimde 36 yaşındaki Mor Çatı gönüllüsü konuyu şöyle ifade etmiştir:

“Tek tanrılı dinlerde kadının yeri, sunuluşu kadının daha çok anne olarak kıymeti, değer görmesi, ailenin korumasının ön plana alan, çocuğa bakmanın iyiye de kötüye de annenin sorumluluğunda olması. Bu noktada dinin çok etkisi var. Çünkü şiddetin sebeplerinden biri kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik”.

Görüşmecilerin en çok üzerinde durduğu ve kadına yönelik şiddetle mücadelede en çok sorumlu gördüğü kurum siyaset kurumuna karşılık gelen devlet ve siyasi iktidarın ürettiği kamusal politikalarıdır. Mor Çatı diğer tüm toplumsal kurumlarda olduğu gibi, siyaset kurumunun da ataerkil doğasına dikkat çekmiş, kadına yönelik kamusal politikaların ataerkil değerlerden arındırılmadığına vurgu yapmıştır. Görüşmecilere göre, mevcut siyasal iktidarın geleneksel rolleri ve aileyi güçlendirici söylemleri, kadını özel alana itmekte kadına yönelik şiddeti devletin diliyle meşru kılmakta, yasal düzenlemeleri ise, aileyi korumaya yönelik olup erkeği güçlendirmektedir. Bu yaklaşımın ataerkilliğin baskıcı bir şekilde gerçekleştiğine ve kadınlara yönelik düşmanca ataerkilliğin yeniden üretildiğine vurgu yaptığı söylenebilir. 36 yaşındaki Mor Çatı gönüllüsünün ifadesi şöyledir:

“Mevcut iktidarın söylemleri, kadını erkeğin eşit olmadığını söylemesi, fitrat demesi şu anlama geliyor: kadını zaten güçsüz kılan şey kadına ve erkeğe yüklenen farklı toplumsal rollerdi ve sen gerçekten de kadının yerinin aile olduğunu, mesela yılbaşında kadınlar sokağa çıkmasın, annelik en yüce kariyerdur dersiniz bu kadını aslında bütün sosyal hayattan, ekonomik hayattan dışlamak anlamına geliyor. Devlet kadına yönelik şiddetle hiç uğraşmıyor öyle bir derdi yok yani. Sadece bu yasanın çıkması bile uzaklaştırma kararı vs. kadın boşanmadan aile içinde kalsın. Adamın biraz gözünü korkutalım, yaptırımlar getirelim aile devam etsin. Düşünce bu isminde belli ailenin korunması ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi”.

Mor Çatı gönüllüleri için kamusal politikaların yetersizliği ataerkil değerlere sahip toplumsal yapının bir sonucudur. Yasa koyucuların ve politika üreticilerin neredeyse tümünün erkek olması, ortaya çıkan düzenlemelerin ve uygulamaların erkeklerin lehine olmasıyla sonuçlanmaktadır. Hâkimlerin, emniyet mensupları gibi kamu görevlilerinin erkek olduğu bir alanda, kadına yönelik şiddet ört bas edilmekte, ikincilleştirilmekte, yok sayılmaktadır. Yönetici ve karar verici konumundaki erkekler, şiddet uygulayan erkeklerle “*ataerkil yandaşlık*” ilişkisine girmektedir. 32 yaşındaki Mor Çatı gönüllüsü

eril devletin rolünü şöyle ifade etmiştir:

“Yasalar da uygulanmıyor. Çünkü erkek egemen sistemi daha güçlendirmek için. Çünkü hâkim, savcı, polis memuru mesleki anlamda orada oturmuyorlar. Erkek olarak oturuyorlar. Kendileri de şiddet uyguladığı için o zaman kendi hayatlarını da değiştirmek zorunda kalacaklar. Ve kendi eşleri de başvurabilecek”.

33 yaşındaki Şefkat-Der Başkan Yardımcısı kadın da, benzer biçimde konuya şöyle dikkat çekmiştir:

“Devletin politikaları çok yetersiz. Tamamen ihmal var. Savcıya gidiyor kadın tehdit ediliyor diyorum. Koruma kararı çıkıyor. Kadın evine gidiyor, takip olmadığı için adam geliyor koruma kararına rağmen öldürüyor. Koruma kararı çıkmış kadına diyor ki ‘kocan seni öldürmeye gelirse beni ara’. Zaten polis gelinceye kadar kadın öldürülmüş oluyor. Zaten yolda öldürülüyor. Etkin koruma yok ki. Koruma diye bir şey yok aslında. Yasalar var 6284, İstanbul sözleşmesi imzalandı ama etkin koruma olmadıktan sonra bir işe yaramıyor”.

30 yaşındaki Şefkat-Der Başkan Yardımcısı kadın ise, kamusal alanda yasaların uygulanmayışını şöyle açıklamıştır:

“Yasaların uygulanmasında da sorunlar yaşanıyor. Mesela 6284 sayılı yasa var kadına güya koruma verilecek ama bir bakıyorsunuz kadının yanında polis yok, koruma yok sadece mahkemede karar verilmiş. Adama işte telefon açma, evinin yakınına gitme, evine 6 ay girmeyeceksin falan. Kadın giriyor ardından adam anahtarla açıp giriyor ya da bu kadın hiç mi markete gitmeyecek, çocuğunu okula götürmeyecek, çalışamayacak mı bu kadın?”.

Sivil Toplumun Şiddetle Mücadelesi Koruma-Kurtarmamı mı? Yoksa Bir Dayanışma ve Güçlendirme İlişkisi mi Olmalı?

Kadına yönelik şiddetle mücadelede ve ataerkil toplumsal yapıyı dönüştürmede faaliyet gösteren STK’ların kendilerini nasıl tanımladıkları, şiddetle mücadeleyi belirleyen en önemli öğelerden biridir. Çalışma kapsamında oluşturulan dördüncü kategori kuruluşların şiddetle mücadeleyi ele alış biçimleri, izledikleri süreçler, yöntemler ve beklentileridir.

Kategori 4- Şiddetle Mücadele.

Her iki sivil toplum kuruluşunun temel değer ve çalışma ilkeleri doğrultusunda ayrıştıkları görülmüştür. Mor Çatı, 25 yıldır kadına yönelik şiddetle mücadeleyi feminist ilkelerle; hiyerarşisiz, yatay örgütlenmeyle, kolektiflik ve gönüllülük temelinde hizmet veren bir örgütlenmedir. Bu mücadeleyi 35 yaşındaki gönüllü şöyle açıklamaktadır:

“Feminist bir örgüt ve feminist kadınlar tarafından kurulmuş ve şu anda da içinde de feminist politika yapılan feminist kadınların yönettiği bir örgüt. Amaç çok net bir şekilde feminist ilkelerle kadına yönelik şiddete ilişkin bir mücadele yürütmek, bir sığınak çalışması yürütmek, bir dayanışma merkezi çalışması yürütmek... Feminizmin, güçlünün güçsüzü ezdiği bu erkek egemen sisteme karşı bir politika ürettiğini düşünürsek feminist ilkelerle de hareket kendi içimizde de bu hiyerarşi denen şeyi üretmeden daha yatay bir örgütlenmenin olduğu bir yapı kurmak... Kolektif bir yapı kurmaya çalışıyoruz, çalışma gruplarıyla bu kolektif yapıyı güçlendirmeye çalışıyoruz. Herkese açık olan bir çalışan toplantımız var her Salı yaptığımız. Her Salı Mor Çatı'nın kolektifinde olan kadınlar bir araya gelip Mor Çatı'nın işleyişi hakkında kararlar alıyorlar. Mor muhabbet toplantılarımız var, mor buluşma toplantılarımız var, kolektif var. Burada aslında kolektifleştirmek, buradaki sorunları, birbirimizle çalışma hallerimizden de doğan sorunları konuşabileceğimiz bir alan açmak. Burada bir hiyerarşinin olmaması, bir müdürün, yöneticinin olmamasının aslında getireceği şeyleri de burada birlikte konuşmak, iş planlarını da birlikte yapmak... Mor Çatı kadına yönelik ev içi şiddetle mücadele eden bir kadın örgütlenmesi... 25 yıldır sürdürülebilen bir kuruluş olmamız biraz da bundan kaynaklanıyor... 25 yıldan bugüne tek şey Mor Çatı'nın amacı”.

Mor Çatı, diğer sivil toplum kuruluşlarıyla, yerel yönetimlerle ve diğer kamusal

örgütlerle işbirliği içerisinde özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri vermektedir. Mor Çatı gönüllüleri görüşmelerde özellikle şiddet sonrası müdahalelerde, şiddetin tüm kadınların karşılaşılabileceği bir olgu olduğu temelinde, “kurtarılan-kurtaran” gibi bir hiyerarşik ilişkiye girilmediğini, kararları kadınların kendilerinin vermesine dayalı bir güçlendirmeyi hedeflediklerini belirtmişlerdir. 32 yaşındaki bir görüşmeci bunu şu sözlerle açıklamıştır:

“Feminist ilkeler ve yönetimlerle çalışıyoruz. Yargılamadan, suçlamadan kadınları dinlemek. Kadınlara kendi güçlerini hatırlatmak. Önce durum nedir diye anlamaya çalışmak, gerçekten dinlemek sonra kadının ne yapmak istediğini sormak. Yapmak istediklerine nasıl ulaşabileceğini konuşmak...”.

35 yaşındaki Mor Çatı gönüllüsü kadın; “Biz kurtarıcı değiliz. Ondan daha güçlü değiliz. Vekili değiliz. Bir kadın aslında bütün bu süreçleri aşabilecek bir güce sahip, sadece bu gücü görmesi gerekiyor” ifadesiyle durumu açıklamıştır. Kadınlar arasındaki dayanışma ve destek ilişkisiyle kadınların güçlendirilmesi amaçlamaktadır. 35 yaşındaki bir başka Mor Çatı gönüllüsü dayanışmanın önemini şöyle açıklamıştır:

“Amaç çok net bir şekilde feminist ilkelerle kadına yönelik şiddete ilişkin bir mücadele yürütmek, bir sığınak çalışması yürütmek, bir dayanışma merkezi çalışması yürütmek. Burası bir kadın dayanışma ağı. O yüzden amacımız öncelikle dayanışma sağlamak. Ve burası dayanışmanın kurulabileceği bir yer. Bir hak mücadelesi var tabii ki ancak bu hak mücadelesinde sözün kurulduğu yerde dayanışma var”.

Mor Çatı, şiddet görmüş kadınlarla dayanışmayı, hem danışmanlık hizmetleriyle, hem de sığınma evi (onların ifadesiyle sığınak) aracılığıyla vermektedir. Mor Çatı'nın bu çalışmalarına vurgu yapılan bir haberde vakfın, feminist kimliğe sahip olması şöyle ifade edilmektedir⁶:

“Türkiye’de kadın, kadına yönelik şiddet, kadın hakları denildiğinde akla gelen ilk kuruluşlardan birisi Mor Çatı. Bir grup feminist kadının büyük bir özveriyle 20 yıldır kapısını açık tuttuğu Mor Çatı’ya her yıl en az 1500 kadın başvuruyor. Oysa Türkiye’deki sığınma evlerinin toplam kapasitesi, Mor Çatı’ya başvuranların ihtiyacını karşılamaktan bile uzak”.

Şefkat-Der, şiddetle mücadelede daha çok kadınlara şiddete yönelik hayatta kalma stratejileri önermektedir. Derneğin çalışmalarının tanıtıldığı bir yayında⁷; “Muhafazakâr insanlarca kurulan ve yönetilen Şefkat-Der adlı derneğin eşlerinden ‘şiddet gören’ kadınlara; ‘hızlı koşu eğitimi al. Judo, peruk, estetik ameliyat, yurtdışına kaç gibi tavsiyeler vermektedir” denilerek, derneğin radikal önlemlerine dikkat çekilmektedir. Şefkat-Der, aile yaşamında geleneksel rolleri, hayırseverliği ve yardımseverliği çalışmalarının odağına alsın da, şiddete karşı çözüm önerilerinde kadınları şiddete teşvik etmesiyle medyada ve muhafazakâr kamuoyunda tartışma da yaratmaktadır⁸.

⁶ <http://www.hurriyet.com.tr/siddetten-kacan-kadınların-20-yıldır-siginagi-16852939> (Erişim Tarihi: 11.10.2014)

⁷ <http://www.habervaktim.com/haber/230795/sefkat-derden-kadınlara-garip-tavsiye.html> Erişim Tarihi: 10.10.2014)

⁸ <http://www.sefkatder.org/amac.html> (Erişim Tarihi: 10.10.2014)

Feminist yazar, gazeteci Ayşe Düzkın, muhafazakârlık ve şiddetle mücadeleyle dernek örneğinde şöyle değerlendirmektedir; “Muhafazakâr kesimden kadınlar da şiddete karşı örgütleniyor. Şefkat-Der’in bir sergisi oldu örneğin: kadınlar hangi araçlarla şiddete uğramış; halatlar, çeşitli sopalar, bıçaklar...”⁹. Bu bakış açısı nedeniyle Şefkat-Der, kadınları ataerki karşısında, erkeklere karşı şiddet araçlarıyla kuşatmayı hedeflemektedir. Kadını güçlendirmek/desteklemekten çok koruyucu önlemlere odaklanmaktadır. Kadınları ve namuslarını koruma, yol gösterme ve kurtarma düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Örneğin Şefkat-Der gönüllüsü olan 57 yaşındaki kadın; “Şefkat-Der kadınların arını namusunu koruyor. Dışarıda kalsa, sarhoşu dolu, berduşu dolu ne olacak. Hepsini çatı altına alır” diyerek, dernek sığınma evinin işlevini geleneksel, kadının namusunu koruma boyutuyla açıklamaktadır. Benzer biçimde 48 yaşındaki bir başka kadın gönüllü şiddetle mücadelenin amacının kadının korunması olduğunu şöyle ifade etmiştir:

“Sokakta yaşamak ne demek, günü birlik ilişkiye maruz kalmak ne demek, küçük yaşta bir çocuk tecavüz mağduru olunca hayatının ne kadar etkilenir bilir misin? Ben onları yaşadığım için başkası yaşamamı istiyorum. Allah kimsenin başına vermesin. Ben sokakta kendimi savunabiliyorum, sokakta nerde koruyabileceğimi biliyorum. Ama bize gelen kadının kendini koruyacak gücü yok”.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Değişen İlkeler, Yöntemler ve Öneriler

Araştırma kapsamında görüşülen STK’ların şiddeti tanımlama ve ataerkillik-toplumsal cinsiyet temelinde sorgulama biçimleri mücadele yöntemlerini de belirlemektedir. Mor Çatı, kuruluşa başvuran kadınlara psikolog, sosyal çalışmacı ve avukat gibi alanında uzman gönüllüleri aracılığıyla danışmanlık desteği sağlamayı amaçlamaktadır. Feminist ilkeler temelinde kadınların güçlenmeleri ve şiddet yaşamına geri dönmemeleri adına model oluşturdukları sığınak çalışmasını 1993 yılından beri yürütmektedir.

Mor Çatı kuruluş içinde verdiği destek dışında, toplumsal farkındalık sağlamak ve kamusal politikaları yönlendirmek amacıyla çeşitli atölye çalışmaları düzenlemekte, yayınlar çıkarmakta, projeler hazırlamakta, farklı sivil toplum kuruluşlarıyla bir araya gelerek eylem, platform ve kurultaylarda örgütlenmektedir. Dernek gönüllüleri çalışmalarında feminist ilkelerle hareket ettiklerini belirtmekte, kadınların hem bireysel hem de toplumsal olarak güçlenmelerini sağlamanın yanı sıra, farklı toplumsal kurumlarda da ataerki ideolojinin ve toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulanmasını yapmaktadır.

56 yaşındaki Mor Çatı gönüllüsü şiddetle mücadele faaliyetlerini şöyle ifade açıklamıştır:

“Mor Çatı çok farklı feminist gruplarla da örgütlerle de birlikte çalışmalar yapabiliyor. Özellikle Mor Çatı’nın hukukçuları o medeni kanundaki yasalardaki değişikliklerde öncülük yapmışlardır. Kampanyalar, dayağa karşı farkındalık çalışmaları, bazen gazetelerde belirli zamanlarda çeşitli kampanyalar başlatır Mor Çatı. Duyarlılık

⁹ http://www.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/0ee219766ee266b_ek.pdf (Erişim Tarihi: 10.10.2014)

kazandırmak için yayınlar çıkarıyoruz, izleme raporları, kitaplar. Geçen sene 3 tane kitap çıkarttı Mor Çatı. Buradaki bilgi ve deneyimi dışarıya aktarmanın yöntemlerini arıyoruz. Aslında bu alanda çalışan birçok platform oluyor. Kadın örgütlerinin örgütlenmesi biraz daha platformlar üzerinden oluyor. Bu platformların üyesiyiz. Kürtaj haktır, kadın cinayetlerine karşı acil önlem grubu, şiddete son gibi platformların bir parçasıyız. Basın demeçlerimiz oluyor...”

Mor Çatı'nın şiddetle mücadele amacı, toplumsal yapının her kurumuna hâkim olan ataerkil ideolojinin ortadan kaldırılmasıdır. Mor Çatı gönüllüleri bu beklenti doğrultusunda en önemli rolü, ataerkil toplumsal kurumların dönüşümüne atfetmişlerdir. Görüşmeciler cinsiyet eşitliğinin aile, eğitim, medya, siyaset ve din gibi kurumlar içinde yerleşmesi gerekliliğine dikkat çekmişlerdir. Sığınma evi çalışmaları kapsamında ise, kadından kadına hizmet, dayanışma ve güçlenme ilkesine vurgu yapmışlardır. 56 yaşındaki Mor Çatı gönüllüsü şöyle açıklamıştır: “Mor çatının genel prensibi kadınların yaşadığı şiddetin sorumlusu olmadığı, sadece kadın olduğu için bu şiddete maruz kaldığı yani kendi yaptığı şeyler sebebiyle şiddete sebep olmadığını bunun sistematik bir şey olduğunu kadının anlamasını sağlamak”.

Şefkat-Der ise, şiddetle mücadelede “yardımlaşma” kavramından hareket etmektedir. Kuruluşa başvuran kadınların ihtiyaçlarına göre, farklı eğitim düzeyindeki gönüllüler tarafından danışma, barınma ve maddi destek gibi hizmetler sunulmaktadır. Şiddet gören kadınlar yardıma muhtaç kişiler olarak görülmekte, “ihtiyaç sahibi bireyler” olarak tanımlanmakta ve çalışmalarında hayırseverlik odaklı faaliyetler yürütülmektedir. Ancak kuruluş kadına yönelik şiddete dikkat çekmek amacıyla radikal eylemler ve faaliyetler organize etmektedir. Şefkat-Der Başkanı, 43 yaşındaki erkek görüşmeci şiddetle mücadele faaliyetlerini şöyle ifade etmiştir:

“Hedef belli sorun belli olduğu için bir taraftan kendimiz yükün altında bir şey yapmaya çalışıyoruz, dayanışmayla bir taraftan meclisi, devleti, devlet kurumlarını yönlendirmeye çalışıyoruz yoğun şekilde. İstedığımız çok hizmetler var. Şu an kadına şiddete karşı savunma sporlarında eğitim çalışmalarını organize etmeye çalışıyoruz”.

Şefkat-Der, ağırlıklı olarak kadınlara yönelik şiddetle mücadelede kendi ifadeleriyle “bayanlara” hızlı kaçabilmeleri için spor ayakkabı giymeleri, dövüş sanatlarını öğrenmelerini gibi önerilerde bulunmakta, silah atış poligonu etkinlikleri gibi gündelik yaşam stratejilerinden kimlik değiştirmeye kadar radikal çözüm önerileri sunmaktadır. 2011 yılında Şefkat-Der tarafından risk altındaki kadınlara yönelik hayatta kalma kılavuzu hazırlanmış, 2014 yılında kılavuz yinelenmiştir. Kılavuzda;“Şiddetten kurtulmak için belirli bir süre cezaevine girebilirsiniz”, “Topuklu ayakkabı giymeyin”, “Biber gazı bulundurun”, “Ruhsatlı silah başvurusunda bulunun” gibi şiddeti şiddetle önlemeye çalışan öneriler sunmaktadır. Derneğin düzenlediği silah atış etkinliklerinde yapılan bir açıklamada; “Eşinize bir daha elini kullanması zor olacak şekilde yaralamaya yönelik silahlı, bıçaklı eylemde bulunabilirsiniz. Bilekten vurmak, kesmek gibi...” öneriler dikkat çekici olarak yer almaktadır¹⁰. Şefkat-Der tarafından 2014 yılında

¹⁰ <http://www.haberturk.com/gundem/haber/797440-siddete-karsi-tuhaf-bir-egitim> (Erişim Tarihi: 25.12.2015) .

İstanbul’da meşru savunma alet ve maddelerinin sergilendiği bir eylem düzenlenmiştir. Risk altındaki kadınların hayatta kalması ve korunması uygulamalı olarak gösterilmiştir. Erkek dernek başkanı eylem sırasında, topuklu ayakkabının yerine göre bir kadının silahı da olabileceğini belirtmiştir. “Yine tabi savunma sporu olarak erkeğin cinsel organına darbe sizi kurtarabilir. Hiçbir şey bulamazsanız, parmaklarınızla size saldıran insanların gözlerine saldırabilirsiniz. Bazıları bunu vahşice buluyorlar ama o adam sizi öldürmeye gelmiş öleceksin, bundan dolayı kadının kendini koruması gerekir”¹¹ şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Şefkat-Der Başkan Yardımcısı olan 33 yaşındaki kadın görüşmeci şiddetle mücadele yöntemlerine şöyle açıklık getirmektedir:

“Öncelikle kendilerini kamufle etmeleri gerekiyor. 6284 sayılı yasa da şey var mesela, kimlik değiştirme hakkı. Ya da estetik talep edebilirsiniz. Ya da bunları yapamıyorsanız gözlük veya perukla kendinizi kamufle edebilirsiniz. Topuklu ayakkabı giymeyin diyoruz. Spor ayakkabısı giyin hızlı koşabilmek için ya da mesela yolunuzu değiştirerek gidin. Kesici alet, biber gazı falan taşıyın kendinizi korumak için”.

Ayrıca derneğin çalışmaları arasında; kadınların makyajla yüzlerinin morartıldığı, kanlı kefenler giyildiği, tabutların ve ceset torbalarının ön planda yer aldığı çarpıcı eylemler de vardır¹². Yine şiddette kullanılan işkence aleti sergileri açılmakta, meclis kapısında zincirli eylemler düzenlenmekte, hatta şiddet uygulayan erkeklerin giremeyeceği “Kadınya” adlı bir kent oluşturulmasını bile talep etmektedir. Bir başka ifadeyle şiddetle mücadelede “*ataerkil şiddete şiddetle direniş*” yolu benimsenmektedir.

Kaynak:<http://www.konyahaberler.com/konya/sefkat-der-simdi-de-kadinya-ili-istedi-h3098.html> (Erişim tarihi 02.01.2016).

¹¹ <http://haberciniz.biz/sefkat-der-risk-altindaki-kadinlara-hayatta-kalmayi-anlatti-2683321h.htm> (Erişim Tarihi: 10.06.2015)

¹² http://www.konyayenigun.com/haber/12097/Siddete_tabutlu_tepki.html (Erişim Tarihi: 10.04.2014)

Kadına yönelik şiddetle ilgili faaliyetlerinde sığınma evi olanağı da sağlayan dernek, bu faaliyeti şiddetsiz aile ortamında barınma hizmeti olarak görmekte, başkan yardımcılarında 33 yaşındaki kadının ifadesiyle; kadınları Konya’da 6 dairesel bir apartmanda misafirhanede “misafir” etmektedirler.

Sonuç

Türkiye’de 1980’lerle beraber neo-liberal sivil alanda yeniden örgütlenme olanağı bulan kadınlar, geç modernleşme ve uluslaşma sürecinin bir sonucu olarak gelişen değerleri, devletçi liberal feminist anlayışı ve ataerkil modernleşmeyi eleştirmişlerdir. Kadınları görünmez kılan, ataerkil toplumsal yapı ve değerler sistemine karşı meydan okumuş, özel alanı ve özelinde de kadına yönelik şiddeti, aile içi şiddeti tartışmaya açmışlardır. Bağımsız-feminist örgütlerde yer alan kadınlar, ailedeki eşitsiz güç ilişkilerini ve cinsiyetçi rollerin neden olduğu kadına karşı şiddeti sorgulamışlardır.

Kadınlar, kadın kimliği ile kesişen kimlikleri sivil toplumda örgütlenmiş, farklı kadınların toplumsal konularını ve haklar alanını sorgulama başarısı göstermişlerdir. Feminist ve Kemalist kadın örgütlerinin yanında diğer sivil toplum kuruluşlarını yanlarına alarak, kadınlar adına politika üretirken, sivil toplum alanını da genişletmişlerdir. 1990’larda siyasal İslam’ın yükselişiyle ortaya çıkan ve maruz kaldıkları ayrımcılıklardan dolayı modernleşmeyi eleştiren muhafazakâr kadınlar ve örgütler de sürece katılmış, kadına karşı şiddetle mücadeleyi muhafazakâr değerler temelinde yürütmüşlerdir. Ancak farklı STK’larda örgütlenen kadınların şiddeti tanımlama ve ataerkillik-toplumsal cinsiyet temelinde sorgulama biçimleri kadına karşı şiddetle mücadele yöntem ve süreçlerini de belirlemiştir.

Bu çalışmada Mor Çatı ve Şefkat-Der örneğinde farklı, feminist ve muhafazakâr, iki sivil toplum kuruluşunun kadına yönelik şiddete bakış ve mücadeleleri, cinsiyet rolleri ve ataerkiyi sorgulayışları temelinde karşılaştırılmıştır. Hiyerarşisiz, yatay örgütlenmeye dayanan, kolektiflik ve gönüllülük gibi feminist ilkelerle hareket eden bir örgüt olan Mor Çatı, kadına karşı şiddetin temelinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununu, yani geleneksel cinsiyet rollerini ve eviçi işbölümünü görmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın hakları ve ayrımcılıkla mücadele kapsamında ataerkilliğin her türüyle siyaset, din ve medya dâhil ataerkil kurumları dönüştürmeyi hedeflemekte, kadın dayanışması temelinde sığınma evi ve kadınları güçlendirme çalışmaları yürütmektedir.

Muhafazakâr Şefkat-Der ise, kurucusu ve başkanı erkek olan bir örgüt olarak, hiyerarşik örgütlenmeye sahip olup, dinsel temelde muhafazakâr değerler bağlamında yardım çalışmaları yürütmektedir. İslamcı gelenek ve değerlerden gelmekte, kadınlara yönelik faaliyetlerini de bir yan alan olarak görerek, hayırseverlik olarak adlandırmaktadır. Bu nedenle kadına yönelik şiddeti toplumsal cinsiyet temelinde bir eşitsizlik sorunu değil, aileye bir tehdit olarak kabul etmektedir. Şiddet görmüş kadınları, muhtaç kişiler olarak gören dernek, kendisini de ‘kurtarıcı’ olarak addetmekte, arkaik ve koruyucu ataerkilliğe sığınmaktadır. Kadın ve erkeğin farklı ve tamamlayıcı yaratılmışlığına inanmakta, cinsiyet rollerini ve işbölümünü de, biyoloji ve inanç temelinde kabul etmektedir. Şiddetin kaynağını da, biyolojik temelde erkek saldırganlığının erkek ebeveyn rolünün öğrenilmesine ve inanç eksikliğine

bağlamaktadır.

Cinsiyeti biyolojik temelli, rollerini de kaçınılmaz, zorunlu, uyulması gereken, vazgeçilmez ve olması gereken olarak gördüğünden, geleneksel eviçi işbölümü kabul edilmektedir. Bir başka ifadeyle hem kadınlar, hem de erkekler açısından doğurganlık, annelik, babalık, erkeklik gibi rolleri benimsemekte, evin geçimini sağlama karşılığında otorite ve itaate dayalı babalığın devam ettirilmesi istemektedir. Oysa cinsiyet rolleri biyolojik değil, kültürel alışkanlıklara ve beklentilere göre şekillenen toplumsal özelliklerdir ve toplumsal olduğunu anlamadan, sadece inanca dayandırarak şiddetle mücadele etmek mümkün değildir. Bu nedenle de Şefkat-Der’de olduğu gibi şiddetle mücadelede eril şiddet araç ve yöntemlerini savunmak, şiddet kültürünü beslemenin ve yeniden üretmenin ötesine geçmeyecek öneriler içermektedir. Sonuç olarak kamusal olduğu gibi, özel alanı eşitlikçi kılmadan, demokrasiyi ailede inşa etmeden, aile içi rollerinin ikincilleştirme kaynaklarını sorgulamadan, eşit sorumluluğa dayalı ebeveynlik modelini kurmadan şiddetle mücadele etmek ve toplumsal alanda gerçek anlamda eşitliği ve barışı sağlamak olanaklı görünmemektedir. Bunun için de radikal demokrasi talepleriyle sivil toplumun örgütleyici gücünü geçmişte olduğu gibi bugünde yine ve yeniden güçlendirmek gerekmektedir.

Kaynakça

- ACAR, F. (1993). “İslamcı İdeolojide Kadın: Türkiye’de Üç İslamcı Kadın Dergisi”, Çağdaş Türkiye’de İslam, (der. R. Tapper), Sarmal Yay., İstanbul.
- ACAR, F. (1995) “Women and Islam in Turkey”, Women in Modern Turkish Society, (ed.Ş. Tekeli), Zed Books, London.
- AKŞİT, E. E. (2005), Kızların Sessizliği, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ALTINAY, A.-ARAT, Y. (2008). Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet, Metis Yayınları, İstanbul.
- ARAT, Y. (1991). “1980’ler Türkiye’sinde Kadın Hareketi: Liberal Kemalizmin Radikal Uzantısı”, Toplum ve Bilim Dergisi, 4(2), s. 125-146.
- ARAT, Y. (1994). “Towards a Democratic Society: The Women’s Movement in Turkey in the 1980s”, Women’s Studies International Forum, 17(2-3), p. 241-248.
- ARAT, Y. (1999). Political Islam in Turkey and Women’s Organization TESEV, İstanbul.
- ARENDR, H. (1958). Human Condition, The University of Chicago Press, Chicago.
- ASLAN AKMAN, C. (2008). “Sivil Toplumun Yeni Aktörleri Olarak İslami Eğilimli Kadın Dernekleri”, Toplum ve Demokrasi Dergisi, 2(4).
- ASLAN AKMAN, C. (2012). “AB Sürecinde Cinsiyet Eşitliği Politikaları Türkiye’deki Kazanımlar, Öncelikler ve Sorunlar”, İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Mart, S. 170, s. 36-44.
- BERKTAY, F. (1998). “Cumhuriyet’in 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak”, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, (der. A. B. Hacımırzalıoğlu), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ve Türk Tarih Vakfı, İstanbul.
- BERKTAY, F. (2003). Tarihin Cinsiyeti, Metis Yayınları, İstanbul.
- BERKTAY, F. (2004). Kadınlara AB Normlarında Eşitlik. Radikal, 29 Ekim, 81.

- ÇAHA, Ö. (2010). *Sivil Kadın Türkiye’de Kadın ve Sivil Toplum*, Savaş Yayınevi, Ankara.
- ÇAYIR, K. (2000). *İslamcı Bir Sivil Toplum Örgütü: Gökkuşluğu İstanbul Kadın Platformu. İslamın Yeni Kamusal Yüzleri*, (der. N. Göle), Metis Yayınları, İstanbul.
- ESİM, S.-CİNDÖĞLU, D. (1999). “Women’s Organizations in 1990s Turkey: Predicements and Prospects”, *Middle Eastren Studies*, 35(1), p. 178-188.
- GÖLE, N. (1997). “Secularism and Islamism in Turkey: The Making of Elites and Counter-Elites”, *Middle East Journal*, 51 (1), p. 46-58.
- GÖLE, N. (2000). *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri*, Metis Yayınları, İstanbul.
- İŞİK, S. N. (1997). “1990’larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareket İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler”, 90’larda Türkiye’de Feminizm (41-72), A. Bora ve A. Günal (Ed.). İletişim Yayınları, İstanbul.
- İLYASOĞLU, A. (1998). “Islamist Women in Turkey: Their Identity and Self Image”, *Deconstructing Images of Turkish Women*, (ed. Z. Arat), Macmillan, London.
- HABERMAS, J. (1997). *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*, (çev. T. Bora ve M. Sancar), İletişim Yayınları, İstanbul.
- HABERMAS, J. (1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*, Polity Press, Londra.
- KANDİYOTİ, D. (1989). “Women and the Turkish State: Political Actors or Symbolic Pawns?”, *Women-Nation-State*, (ed. Nira Yuval-Davis and Floya Anthias), The Macmillan Press, London.
- KANDİYOTİ, D. (1997). “Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar, Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler”, (çev. Aksu Bora-Ferhunde Özbay-Fevziye Sayılan-Hüseyin Tapınc-Şirin Tekeli), Metis Yayınları, İstanbul.
- KANDİYOTİ, D. (2011). “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları: Gelecek İçin Geçmiş Bakış”, *Türkiye’de Kadın Çalışmaları: Bilanço 1975-2010*, Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan, (der. S. Sancar), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- KSGM. (2009). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- MOR ÇATI. (1996). *Evdeki Terör Kadına Yönelik Şiddet*, Mor Çatı Yayınları, İstanbul.
- MOR ÇATI. (2008). *Soru ve Yanıtlarla Erkek Şiddetine Karşı Kadın Dayanışması*, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, İstanbul.
- MOR ÇATI. (2014). *Adaletin Cinsiyeti*, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, İstanbul.
- MOR ÇATI KADIN SIĞINAĞI VAKFI, <http://www.morcati.org.tr/neleryapiyoruz03.php>, (E. T.: 05.05.2009).
- PUSCH, B. (2001). “Kamusal Yaşama Doğru: Türkiye’de İslamcı ve Sünni-Muhafazakar Kadın Sivil Toplum Kuruluşlarının Yükselişi”, *Türkiye’de Sivil Toplum ve Milliyetçilik*, (ed. S. Yerasimos), İletişim Yayınları, İstanbul.
- SALLAN GÜL, S. (2013). *Türkiye’de Kadın Sığınmaevleri Erkek Şiddetinden Uzak Yaşama Açılan Kapılar Mı?*, 2. Baskı, Bağlam Yayınları, İstanbul.

- SALLAN GÜL, S.-AKSU COŞKUN, Z. (1998). “1980’lerin Sivil Toplum Anlayışı ve Gönüllü Kadın Kuruluşları Üzerine Bir Çalışma”, 20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek, (der. Oya Çitçi), TODAİE, Ankara.
- SALLAN GÜL, S.-GÜL, H. (2000). “The Question of Women in Islamic Revivalism in Turkey: A Review of the Islamic Press”, *Current Sociology*. 48(2), p. 1-26.
- SALLAN GÜL, S.-ALİCAN ŞEN, A. (2014). “Türkiye’de Kadın Hakları ve Sosyal Hizmet Uygulamalarında Yeni Liberal Dönüşüm”, *Sosyal Hizmetler ve Öteki*, (der. Pınar Akkuş, Özgür Başpınar Aktükün), Bağlam Yayınları, İstanbul.
- SALLAN GÜL, S.-ALTINDAL, Y. (2015). “Türkiye Siyasetinin Eril Anatomisi: 1 Kasım 2015 Seçimlerinin Kazananları ve Kaybedenleri”, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, S. 19-20.
- SANCAR, S. (2000). “Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın-Erkek Eşitliği”, *Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*, TÜSİAD, Yayın No. TÜSİAD-T/2000-12/290, İstanbul.
- SANCAR, S. (2011). “Türkiye’de Kadın Hareketinin Politigi: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler”, *Türkiye’de Kadın Çalışmaları: Bilanço 1975-2010*, Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan, (der. Serpil Sancar), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- T.C. BAŞBAKANLIK AİLE ARAŞTIRMA KURUMU. (1995). *Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları*, Ankara.
- TEKELİ Ş. (1993). “80’ler Türkiye’sinde Kadınlar”, *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar (7-37)*, (der. Ş. Tekeli), İletişim Yayınları, İstanbul.
- TEKELİ Ş. (1998). “Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırılmalı İncelenmesi”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, (der. A. B. Hacimirzalıoğlu), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ve Türk Tarih Vakfı, İstanbul.